

**Høgskulen
på Vestlandet**

BACHELOROPPGAVE

Ungdom, rus og forebygging Youth, substance use and prevention

305

Kathrine Monsen Skjæveland

Fakultet for helse- og sosialvitenskap/Institutt for velferd og
deltaking

Innleveringsdato: 24.05.18

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er
brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10.

Abstract

The purpose of this bachelor assignment is to explore/investigate why Arna district has a higher number of adolescents in secondary school that have used cannabis than the rest of the country. I will start this assignment by describing living conditions in Arna, based on a living condition survey from 2016, and present possible reasons why adolescents may use drugs. I further discuss if there is a link between the living condition and the high level of cannabis use, based on preliminary results from the Public Health Profile 2018, using relevant theory.

A tentative conclusion for this assignment is that there seems to be a connection between living conditions and the high level of cannabis use, while cultural factors may also have an impact. I further discuss relevant preventative measures, and conclude that in terms of cannabis use, Arna certainly has potential for improvement.

Innhold

Abstract.....	2
1.0 Innledning.....	4
1.1 Bakgrunn for valg av tema.....	4
1.2 Avgrensing av oppgaven.....	5
2.0 Metode.....	5
2.1 Litteratursøk.....	6
2.2 Kildekritikk.....	6
3.0 Teori og Drøfting.....	7
3.1 Om Arna bydel og levekår i bydelen.....	8
3.2 Risikofaktorer for at ungdom ruser seg.....	13
3.3 Levekårsrapporten og folkehelseprofilen sett i forhold til rusmiddelbruken.....	15
4.0 Forebygging.....	20
4.1.1 Forebygging i skolen.....	21
4.1.2 Forebygging i form av fysisk aktivitet	22
4.1.3 Forebygging gjennom fritidsklubb.....	23
5.0 Oppsummering.....	24
6.0 Litteraturliste.....	26

1.0 Innledning

I min bacheloroppgave har jeg valgt å skrive om ungdom, rusmiddelbruk og forebygging. Jeg ser på det som viktig å ha fokus på ungdom da de befinner seg i en utforskende fase, noe som kan være en faktor som øker sjansen for eksperimentering av rusmidler. Ved å bruke Arna bydel i Bergen som eksempel ønsker jeg å se på hvilke sosiale faktorer som kan medvirke til at ungdom i denne bydelen starter med eksperimenteringen. Videre vil det være viktig å ta høyde for hvilke faktorer som kan påvirke at noen går videre fra eksperimentering til bruk, misbruk og eventuelt avhengighet. At det tidlig blir gjennomført rusforebyggende tiltak for ungdom, kan redusere bruk av tiltak senere. Det er da snakk om tiltak som kunne blitt nødvendig på et senere tidspunkt dersom rusmiddelbruken har pågått over tid og eskalert til for eksempel en rusmiddelavhengighet. På grunn av ulike behov på forskjellige steder er det essensielt å se de forebyggende tiltakene i forhold til det stedet de skal tas i bruk. Dette er med tanke på beliggenhet og sosiale faktorer tilknyttet stedet slik at tilbudet skal bli tatt godt imot og gjøre best mulig nytte for seg.

Det er ut ifra resultater fra folkehelseprofilen at jeg vil se nærmere på de sosiale faktorene i Arna bydel slik at jeg har noe konkret å forholde meg til, da rusmiddelbruk og faktorer for bruken kan variere fra sted til sted. Studier gjennom folkehelseprofilen (2018) for Arna bydel viser at andelen ungdomsskoleelever i Arna som har brukt cannabis de siste 12 månedene er nesten dobbelt så høy som andelen på landsbasis. Arna bydel ligger på 4,6 prosent, og hele landet ligger på 2,6 prosent. Samtidig er det ifølge Bergen kommune (2016) høyere rapportert bruk av cannabis i Arna enn det er generelt i Bergen kommune som ligger på 3,9 prosent (Folkehelseinstituttet, 2018). Jeg vil også se på hvordan levekårene er i Arna bydel med tanke på inntektsnivå, trivsel, miljø og helse. Det kommer blant annet frem av folkehelseprofilen (2018) at bare 63 prosent av ungdom i Arna bydel er fornøyd med lokalmiljøet.

Med dette utgangspunktet har jeg kommet frem til følgende problemstilling:

Hvilke faktorer kan påvirke rusmiddelbruken til ungdom, og hvilke forebyggende tiltak i lys av disse faktorene kan ha en betydning for rusmiddelbruken?

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Grunnen til at jeg har valgt å skrive om tema ungdom, rusmiddelbruk og forebygging er at jeg selv vokste opp i en bydel der rusmiddelbruken var veldig synlig. For noen var det bare et engangstilfelle, eller en liten periode de holdt på med eksperimentering av rusmidler. Det var

for det meste eksperimentering med cannabis, og de fleste sluttet etter å ha prøvd en gang, noen ganger, eller etter ett par år. Samtidig var det dessverre noen som gikk over til tyngre rusmidler som for eksempel amfetamin og heroin. Jeg vil gjennom min oppgave finne ut hva som gjør at det akkurat i Arna bydel er en høyere andel som har brukt cannabis til forskjell fra resten av Bergen og generelt på landsbasis. Er det mange risikofaktorer med tanke på levekår tilstede? Er det mulig at rusmiddelbruken blant unge kan reduseres dersom det hadde vært utarbeidet og igangsatt flere og gode forebyggende tiltak? Jeg har gjennom hele studietiden vært interessert i tema som omhandler rus, og har gjennom denne oppgaven et ønske om å fordype meg mer om akkurat dette.

1.2 Avgrensing av oppgaven

Rusmiddelbruk er ofte sammensatt, og jeg vil trekke frem sosiale faktorer på både individ og samfunnsnivå. Det vil si at jeg gjennom min oppgave har et sosiologisk perspektiv. Samtidig er jeg bevisst på at det også er både biologiske og psykologiske perspektiv som kan forklare hvorfor noen begynner å ruse seg. Jeg har gjennom oppgaven hovedfokus på levekår, og subkulturelle elementer fra Willy Pedersens teori om rus og rusmidler, og diskuterer dette opp imot Arna bydel. Jeg har valgt å ha Arna bydel som eksempel på grunn av resultatene fra folkehelseprofilen (2018) som tyder på at det er en høyere andel ungdomsskoleelever i Arna som har brukt cannabis, sammenlignet med andre bydeler i Bergen kommune.

Oppgaven vil være firedelt: Etter innledningskapittelet kommer metodedelen, deretter teori- og drøftingsdel, og til slutt diskusjon rundt forebygging. I metodedelen gjør jeg rede for hvilken fremgangsmåte jeg har brukt, samtidig litteratursøk og kildekritikk. I teori- og drøftingsdelen vil jeg presentere Arna bydel, videre diskutere risikofaktorer for at ungdom ruser seg og deretter finne ut om det kan være en sammenheng mellom levekårene i Arna og bruken av rusmidler. Til slutt vil jeg først få frem hvorfor forebygging er viktig generelt. Deretter vil jeg diskutere forebygging i skolen, forebygging med tanke på fritidsklubb og fysisk aktivitet og da hvordan disse tiltakene kan ha en betydning for rusmiddelbruken.

2.0 Metode

I følge Dalland (2017) er metode det redskapet vi har i møte med noe vi vil undersøke. «En metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap» (Dalland, 2017, s. 51). En metode hjelper oss dermed med å samle inn data, altså den

informasjonen vi trenger til undersøkelsen vår (Dalland, 2017, s. 52). De allmenngyldige krav som stilles til enhver metode, er at det stilles krav til ærlighet og sannhet, til å tenke og systematisere tankene våre, samtidig som de ulike metodene forteller oss noe om hvordan en bør gå frem for å innhente eller etterprøve kunnskap, ut ifra hvilken metode en har valgt å bruke (Dalland, 2017, s. 51). Jeg har valgt å bruke litteraturstudie fordi rus, ungdom og forebygging er tema der det finnes en del forskning og faglitteratur om. Jeg har også tatt i bruk levekårsdata fra bydelen jeg bruker som eksempel. Litteraturstudie er den vanligste type undersøkelsesdesign basert i sekundærdata, og det handler om det man finner i bøker, tidsskrifter, eksisterende databaser, og lignende (Jacobsen, 2010, s. 54). Mitt mål gjennom litteraturstudien er å få en økt faglig innsikt rundt tema og problemstillingen som jeg har valgt.

2.1 Litteratursøk

I oppgaven har jeg benyttet meg av både forskningsartikler, levekårsdata, aviser, fagbøker, fagartikler og tidligere masteroppgaver. Jeg har søkt gjennom ulike baser som blant annet oria, google scholar og folkehelseinstituttet. Samtidig har jeg sett gjennom tidligere masteroppgaver for å finne relevant litteratur fra kilder som har blitt brukt der. Søkeord jeg har brukt for å finne frem til data til min oppgave er: Arna, ungdom, rusmiddelbruk, substance use, levekår, forebygging, rusforebyggende arbeid, konsekvenser, risiko og påvirkning.

2.2 Kildekritikk

I følge Dalland (2017) er det første en gjør ved kildekritikk å fastslå om opplysninger er sanne, og at en må sjekke om opphavet til kilden er troverdig. Jeg har ut ifra funn gjennom mine litteratursøk prøvd å benytte meg så langt det har latt seg gjøre av nyere forskning, samtidig som jeg har noe litteratur som er eldre da dette er artikler, fagstoff, og forskning som fortsatt er relevant den dag i dag. Disse vurderingene er gjort gjennom informasjonskompetanse. Informasjonskompetanse handler om at når en kilde eller informasjon er funnet, så må den vurderes både med tanke på kvalitet og i hvilken forstand den er relevant for hver enkelt sin oppgave (Dalland, 2017, s. 150). Videre har jeg også vært kritisk til hvilke typer kilder jeg har brukt i oppgaven min og da gjort vurderinger om de er troverdig ved å se på hvem som står bak litteraturen og hvor den er publisert.

3.0 Teori og drøfting

Mennesker har i alle år ruset seg på ulike rusmidler, samtidig har de viktigste risiko- og beskyttelsesfaktorene endret seg i takt med samfunnets utvikling. Årsaken til at rusmiddelbruken har økt generelt i den vestlige verden de siste 50 årene handler mye om de miljømessige risiko- og beskyttelsesfaktorene (Kvello, 2006, s. 28). En av de viktigste faktorene for menneskers bruk av rusmidler er ifølge Kvello (2006) tilgjengelighet, og mye av statens regulering av menneskers rusmiddelbruk er knyttet til akkurat denne faktoren. Samtidig er det også viktig ifølge Kvello (2006) å huske på at tilgjengelighet imidlertid bare er en av mange faktorer som kan forklare hvorfor noen utvikler avhengighet til rusmidler mens andre bruker rusmidler uten å utvikle en avhengighet. Når Kvello (2006) snakker om utvikling av misbruk og avhengighet vil det være på et individnivå fordi mennesker har forskjellige risiko- og beskyttelsesfaktorer, selv om de befinner seg i samme samfunn.

Visst en ser på det kulturelle rundt rusmiddelbruken så skiller rusmidler som hasj og marihuana seg fra andre rusmidler på grunn av det subkulturelle elementet er mye sterkere rundt hasj og marihuana enn andre rusmidler (Pedersen, 2016, s. 101). Det handler om ritualer, symboler, normer og verdier som er forskjellig fra det majoriteten i samfunnet har. Pedersen (2016) hevder at populærkulturen har forsterket bildet om at cannabis ikke er spesielt farlig (Pedersen, 2016, s. 101). Dette er noe en kan se igjen som et resultat av hvordan cannabis blir fremstilt for eksempel gjennom tv serier og filmer. Gjennom en amerikansk TV-serie kalt Weeds, som er populær i Norge, blir omsetning og dyrking av marihuana fremstilt som en del av et respektabelt middelklasse-miljø, og det er en lett og morsom komedie. Serien er ikke alene om å ha en slik fremstilling av cannabis. Det kan virke som både filmer og serier bruker rusmidler, og spesielt cannabis som virkemiddel for å fremstille det som morsomme og gode opplevelser. Denne fremstillingen kan føre til at det for seerne virker som om rusmiddelet er normalisert og at det i veldig få tilfeller, ut ifra fremstillingen gjennom tv-serier og filmer fører med seg ulemper. Det kan tenkes at dette er en av årsakene til at bruk av vanlige og lovlige rusmidler som alkohol er lettere å innrømme, og dermed øker tallene på antall som har prøvd cannabis i for eksempel Arna Bydel. Det kan også handle om at det kan være noe attraktivt ved det å ruse seg ut ifra hvordan det blir fremstilt gjennom film. På den andre siden kan det også handle om hver og enkelt sin viten om, holdninger til, eller forståelse i forhold til bruk av ulike rusmidler.

Samtidig som Pedersen (2016) sier at populærkulturen har forsterket bildet om at cannabis ikke er spesielt farlig, så kan det ut i fra resultatene fra folkehelseprofilen (2018) i Arna tyde på at dette ikke nødvendigvis stemmer for alle. Det er ikke slik at det er en økning i bruk av cannabis i alle bygder og byer. Det er regionale forskjeller selv om hele Norge som et samfunn blir eksponert for den samme populærkulturen rundt bruk av cannabis gjennom for eksempel TV-serier og filmer. At det er regionale forskjeller er noe en kan se ut ifra hvordan Arna bydel skiller seg fra for eksempel andre bydeler i Bergen kommune, og resten av landet når det kommer til den rapporterte rusmiddelbruken blant ungdom. Levekår som inntektsnivå, helse og sosiale nettverk varierer fra ulike steder og kan være både en risikofaktor og en beskyttelsesfaktor for bruk av rusmidler. «Alle mennesker har risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer i livet, men begge disse varierer i antall, grader og varighet» (Kvello, 2006, s. 25).

3.1 Om Arna bydel og levekår i bydelen

Arna er en bydel i Bergen kommune i Hordaland på Vestlandet. Bydelen har rundt 13.750 innbyggere, og er med det den bydelen med minst innbyggere i kommunen (Bergen kommune, 2018). Arna bydel grenser til Åsane i nordvest, Bergenhus i vest, og Fana i sør. Samtidig ligger også Samnanger og Vaksdal kommune i øst, og over Sørfjorden i nord ligger Osterøy. I Indre Arna finner man kjøpesenteret Øyrane Torg og Arna stasjon, der det med tog tar 7 minutter gjennom Ulrikstunnelen til Bergen stasjon (Bergen kommune, 2018). I Arna er det 7 kommunale grunnskoler, etterfulgt av 2 videregående skoler, der den ene består av studiespesialiserende og den andre yrkesfag. I Levekårsrapporten (2016) er Arna bydel delt inn i tre soner: Arna, Ytre Arna og Espeland. Siden Arna er delt opp i soner i levekårsrapporten fra 2016 vil jeg presentere tallene fra de ulike sonene, selv om de ulike sonene til sammen representerer Arna bydel. Gullfjellet er også en del av Arna bydel, samtidig er det også en del av Fana bydel. Fordi det ikke er mulig å finne eksakte tall fra sonen Gullfjellet for bare Arna bydel, uten å ta med tall som gjelder Fana bydel, har jeg valgt å utelukke denne sonen.

Det kommer frem av rapporten «levkår og helse i Bergen» at det er 7,9 prosent innvandrere i Arna, mens det på Espeland er 15,4 prosent, og i Ytre Arna hele 22,2 prosent (Bergen Kommune, 2016, s. 20). En kan se ut ifra rapporten at gjennomsnittet av andelen innvandrere i Bergen kommune ligger på 13 prosent, noe som viser at det er høyere andel av innvandrere i

Arna enn gjennomsnittet i Bergen kommune. Det å være innvandrere i form av migrasjon kan være med på å påvirke helsen negativt, og det er knyttet til endringen av både arbeid, økonomi, deltakelse, tap av nettverk, levevaner, og kultur (Bergen Kommune, 2016, s. 20). Den høye andelen innvandrere i Arna bydel vil ha en betydning for min oppgave med tanke på resultatene fra folkehelseprofilen. Det er fordi at en ifølge Drag (2013) kan tenke at det kunne vært lavere rusmiddelbruk på en plass der innvandrer tallene er høye med tanke på at innvandrere i mindre grad benytter seg av rusmidler. Innvandrere kan da være en faktor som trekker ned tallene for rusmiddelbruken i Arna, samtidig som det også kan føre til høyere mørketall rundt rusmiddelbruken.

I Arna bydel er det også en del kommunale utleieboliger. I følge Bergen kommune (2016) blir denne type boliger tildelt vanskeligstilte boligsøkere som ikke har økonomi til å kjøpe leilighet, og som faller utenfor det private markedet. «Dette er personer som har større sannsynlighet for dårlig score på levekårsindikatorer og en ser derfor at soner med større andel av boliger fordelt gjennom kommunen, generelt også scorer dårligere på øvrige levekårsindikatorer» (Bergen Kommune, 2016). I Arna er det 21,7 prosent kommunale boliger, samtidig som Espeland har 22,8 prosent, og Ytre Arna har hele 31,6 prosent. En kan se gjennom rapporten at gjennomsnittet av kommunale utleieboliger i Bergen kommune ligger på 23,3 prosent, som da vil si at også på dette tema er andelen høyere enn snittet i Bergen kommune (Bergen Kommune, 2016, s. 22). Andelen kommunale boliger vil være en viktig faktor for denne oppgaven med tanke på at dette ofte er små leiligheter med minimal plass til for eksempel besøk. At det er så liten plass kan føre til at dersom ungdom bor i de kommunale boligene vil det øke sjansen for å måtte henge rundt på senter, eller andre offentlige plasser uten mål og mening, og dermed kan sjansen for å oppsøke et rusmiljø øke.

Det kommer også frem at barn av eneforsørgere har en større risiko for å vokse opp med en dårlig økonomi og et mangelfullt sosialt nettverk og støtte (Folkehelseinstituttet, 2016). Barn med enslige foreldre i Arna er 12 prosent, Espeland er 12 prosent, og Ytre Arna er 11,3 prosent. Snittet i Bergen er 14,8 prosent noe som kan tyde på at det i Arna på akkurat tema ikke skiller seg betraktelig ut i forhold til gjennomsnittet i Bergen kommune, samtidig som tallene er høye sammenlagt (Bergen Kommune, 2016, s. 24). At det ikke er en så stor andel eneforsørgere i Arna kan sees i sammenheng med de høye innvandrer tallene. Grunnen er at det i innvandrerfamilier kan være lavere andel av eneforsørgere sett i forhold til etnisk norske. En forklaring på hvorfor det er slik kan være at innvandrere er oppvokst med en annen kultur

og at det kan være skamfullt eller faktisk ikke et alternativ å gå i fra hverandre etter en familie allerede er blitt etablert.

Når det kommer til sosiale nettverk og andelen som har vansker med familiesituasjon og sosialt nettverk ligger Ytre Arna nede på 2,63 prosent, Espeland på 9,41 prosent og Arna oppe i 14,29 prosent (Bergen Kommune, 2016, s. 28). Det kan tyde på at på denne indikatoren så ligger Arna bydel litt over snittet i Bergen kommune som ligger på 10,9 prosent. I Følge Bergen kommune (2016) så er familiesituasjon, sosialt nettverk og støtte vesentlig for både trivsel og helse, og det å tilhøre et sosialt nettverk innebærer gjensidige forpliktelse, og kan gi både støtte og omsorg. Nivået på vanskeligheter med tanke på sosialt nettverk kan sees i forhold til at det er en høy andel innvandrere og kommunale boliger i Arna bydel, da dette er faktorer som kan være med å skape utfordringer med tanke på sosialt nettverk (Bergen Kommune, 2016, s. 28). Sosialt nettverk kan være både en risiko og en beskyttelsesfaktor med tanke på rusmiddelbruk. I min oppgave har dette betydning fordi det kan tyde på at det er et problem for en andel i Arna med det sosiale nettverket, som kan påvirke de høye tallene av rusmiddelbruk blant ungdomsskoleelever. Det kan også henge sammen med at bare 63 prosent trives med lokalmiljøet, og det å ikke trives kan henge sammen med det å ikke ha personer som står en nær.

«Volds- og overgrepserfaringer er en sterk risikofaktor for utvikling av alkohol- og/eller rusproblemer, psykiske lidelser og for nye voldshendelser» (Bergen Kommune, 2016, s. 30). Ut ifra det kan det tyde på at det kan være en sammenheng mellom volds og overgrepserfaringer dersom en ser på bruken av alkohol hos ungdommene i Arna som har svart i undersøkelsen til folkehelseprofilen (2018). Visst en ser på personer som har vært utsatt for anmeldt kriminalitet ligger Arna på 6,3 prosent, Espeland på 16,3 prosent, og Ytre Arna på 11 prosent. Snittet i Bergen ligger på 10,3 prosent og en kan da se at både Espeland og Ytre Arna ligger over snittet. Volds- og overgrepserfaringen vil ha betydning for min oppgave i forhold til rusmiddelbruken. En kan for eksempel se i folkehelseprofilen for Arna at 9 prosent av ungdomsskoleelevene har svart de har følt seg tydelig beruset i løpet av det siste året. Det er i samme perioden som 4,6 prosent har brukt cannabis. Alkoholbruken kan altså være en faktor for den høye prosentdelen av ungdomsskoleelever som har brukt cannabis dersom vi skal tro Willy Pedersen. Pedersen (2016) mener det er viktig å ta med seg alkohol i betraktning som den viktigste innfallsporten til cannabis og andre rusmidler. At hele 9 prosent av ungdomsskoleelevene har drukket seg tydelig beruset kan da være en risikofaktor for bruk av cannabis i bydelen. Dette er fordi ungdomsskoleelevene er i ung alder og det å drikke seg

beruset på et tidlig tidspunkt vil kunne øke sjansen for bruk av andre rusmidler (Pedersen, 2016, s. 114).

I forhold til inntekt, og da barn i lavinntektshusholdninger tyder det ifølge Bergen kommune (2016) ikke på at Arna bydel skiller seg spesielt ut i forhold til andre bydeler eller Bergen kommune generelt. I Bergen kommune er gjennomsnittet av lavinntektsfamilier 5,6 prosent samtidig som Arna har 3,4 prosent, Espeland har 3,5 prosent og Ytre Arna 5,9 prosent som er noe høyere enn gjennomsnittet i Bergen kommune totalt (Bergen Kommune, 2016, s. 34). Ut ifra disse tallene kan en se at både Arna og Espeland ligger under gjennomsnittet, mens Ytre Arna ligger litt over. At ytre Arna ligger over kan ses i sammenheng med den høye andelen innvandrere som er bosatt der. Dette kan være fordi innvandrere etter påvirkning fra migrasjon kan oppleve tap av økonomi fordi de blir stående uten godt lønnet arbeid på grunn av de kvalifikasjonskravene som gjaldt der de kom fra ikke nødvendigvis er gode nok i Norge (Bergen kommune, 2018, s. 20). Samtidig har de ofte flere barn enn «etnisk norske», noe som også kan føre til at økonomien blir dårligere. Selv om det ikke tyder på at det er spesielt store forskjeller i forhold til inntektsnivået i familiene er det fortsatt en forskjell tilstede.

Konsekvensen av lav inntekt kan blant annet være at barn og ungdom i Arna ikke har anledning til å delta i fritidsaktiviteter, noe som ikke burde være en konsekvens ut i fra målene til velferdspolitikken. «Velferdspolitikken har som mål å utjevne sosiale forskjeller, og kunnskap om barnefattigdommens utbredelse er viktig for å kunne iverksette kompenserende tiltak i utsatte områder» (Bergen Kommune, 2016, s. 34).

Dersom en ser på andel personer mellom 30-39 år som har grunnskole som høyeste utdanning, ligger Arna over det totale gjennomsnittet i Bergen kommune. Snittet i Bergen kommune er 14,1 prosent for personer med lav utdanning. I Arna ligger det på 15,1 prosent, Ytre Arna på 20 prosent og på Espeland 20,5 prosent (Bergen Kommune, 2016, s. 36). I følge Bergen kommune (2016) har utdanningsnivået i befolkningen en nær sammenheng med uhelse, målt som sykelighet, opplevd sykelighet, dødelighet og bruk av ulike trygdeytelser. En kan se igjen nivået av lav utdanning i Arna bydel dersom en ser det i forhold til andelen kommunale boliger og innvandrere i bydelen, da disse faktorene ofte har en sammenheng (Bergen Kommune, 2016, s. 36). Totalt sett kommer det frem av rapporten at så mange som 26 prosent i Arna bydel har grunnskole som høyest utdanning, og at de ligger blant en av tre bydeler i Bergen der andelen med grunnskole som høyeste utdanning er størst.

Det kan også tyde på at en kan se andelen kommunale boliger, innvandring og lav utdanning i sammenheng med hvor mange som ikke har oppnådd yrkes- eller studiekompetanse i

aldersgruppen 21-29 år. I følge Bergen kommune (2016) kan det å ikke komme i arbeid eller være under utdanning i tidlig voksen alder, øke risikoen for eksklusjon i arbeidslivet senere, samtidig er det større sjans for å utvikle helseproblemer og bli avhengig av trygdeytelser. «En kan også se at både innvandrere og deres etterkommere, systematisk kommer dårligere ut på arbeidsmarkedet i form av lavere sysselsetting og høyere arbeidsledighet sammenlignet med majoritetsbefolkningen» (Bergen Kommune, 2016, s. 38). Ut i fra statistikken til Bergen kommune (2016) ser en at gjennomsnittet på andelen personer som ikke har oppnådd yrkes- eller studiekompetanse i alderen 21-29 år i hele kommunen ligger på 25,3 prosent, i Arna er det 28,3 prosent, Ytre Arna 38,2 prosent og Espeland 42 prosent som ikke har oppnådd denne kompetansen. Det kan ut ifra disse tallene tyde på at Arna som bydel skiller seg ut med å ha en stor andel som ikke har oppnådd yrkes- eller studiekompetanse. Samtidig kan en se ut i fra folkehelseprofilen Arna bydel at så mange som 26 prosent har frafall i videregående skole (Folkehelseinstituttet, 2018).

Arbeidsledigheten i Arna bydel er 1,6 prosent på Espeland og 1,3 prosent i Arna sone, noe som er under snittet i Bergen kommune som er på 1,8 prosent. Samtidig ligger Ytre Arna over snittet i Bergen med 2,4 prosent arbeidsledighet (Bergen Kommune, 2016, s. 44). Ifølge Bergen kommune (2016) har personer som står utenfor arbeidslivet og uten skole en dårligere psykisk helse og er mer usunne i sine levevaner enn personer som er i arbeid. Å være arbeidsledig eller ikke ha skolegang kan være en risikofaktor for å begynne med rusmidler og dermed har dette en betydning for min oppgave. Det samme gjelder unge uføretrygdede med tanke på at dette er mennesker som ikke er i arbeid. Det er snakk om andelen personer mellom 18-44 år som mottar uføretrygd, noe som i Arna skiller seg ut, spesielt i Ytre Arna sone i forhold til snittet i Bergen som ligger på 2,3 prosent. På Espeland ligger den på 2,2 prosent, Arna 3,1 prosent, og i Ytre Arna ligger den på hele 3,5 prosent (Bergen Kommune, 2016, s. 46).

Andelen 8. klassinger som har svart nei på at de deltar i noen form for fysisk aktivitet ligger på 17 prosent i Ytre Arna, 24,2 prosent på Espeland og hele 28,1 prosent i Arna (Bergen Kommune, 2016, s. 48). Visst en sammenligner det med snittet i Bergen, som ifølge Bergen kommune (2016) er 17,4 prosent, så kan en se at det tyder på at det er mange som ikke er i fysisk aktivitet i Arna bydel. Det er flere årsaker som påvirker ungdommers aktivitetsnivå, blant annet motivasjon og interesse. Det kan også være forhold i familien som for eksempel økonomi og interesser, samtidig påvirker også strukturelle forhold som tilgang på friområder og idrettsanlegg. Det er anbefalt med minst 60 minutter fysisk aktivitet daglig både for barn

og unge (Helsedirektoratet, 2016). Ifølge Bergen kommune (2016) er det både viktig og nyttig med fysisk aktivitet for å fremme helse og forebygge sykdom, samtidig som det også er en viktig faktor for mestring, læring og sosialt nettverk. Å få til flere og bedre tilbud i Arna når det kommer til fysisk aktivitet kan gi økt helsegevinst og et større tilbud i forhold til fritidsaktiviteter for ungdom. Dette vil jeg komme videre inn på i forebyggingsdelen.

Dersom en ser på andelen barn med barnevernstiltak kan en se at snittet i Bergen kommune ligger på 3,8 prosent. Samtidig ligger Espeland på 3,1 prosent, Ytre Arna på hele 5,7 prosent, og Arna på 4,8 prosent (Bergen Kommune, 2016, s. 56). Vi kan altså se at det er en del barn med barnevernstiltak i Arna bydel, noe som vil ha betydning for min oppgave. Betydningen ligger i at dersom en ser på unge voksne med barnevernserfaring så peker forskningen ifølge Bergen kommune (2016) i retning av høy risiko for marginalisering på viktige livsområder, samtidig som det er også er høy risiko for psykiske, fysiske og sosiale problemer. At det kan foreligge høy marginalisering og/eller andre problemer kan øke sjansen for å oppsøke et rusmiljø og da søke en flukt fra virkeligheten gjennom bruk av rusmidler.

En ser at risikofaktorer i Arna bydel som arbeidsledighet, eneforsørgelse og da kanskje lav inntekt, svake sosiale nettverk, innvandring, kommunale boliger og fritidsaktiviteter er tilstede. Dårlige levekår kan gi større problemer, og rusmiddelbruken i Arna kan en forstå som en følge av de de nevnte levekårene som gir økt risiko for rusmiddelbruk.

3.2 Risikofaktorer for at ungdom ruser seg

Samtidig som vi kan se at det er en del risikofaktorer til stede for å starte et rusmiddelbruk i Arna bør vi være forsiktig med å peke ut årsaker som fører til bruk av rusmidler (Tungland & Smith-Solbakken, 2005, s. 17). Likevel finnes det noen som har undersøkt dette generelt, og de mener at det kan tyde på at det finnes en del fellestrekk en kan se eller høre om. Felles for mange av de som starter med rusmidler er at de på et eller annet tidspunkt, for eksempel i barn eller ungdomstiden kommer ut på det man kaller for «skråplanet» (Tungland & Smith-Solbakken, 2005, s. 17). I Arna kan det ut i fra levekårene tyde på at det på individnivå kan være ungdommer som står i fare for å havne på skråplanet for eksempel med tanke på at en høy andel dropper ut fra skolen. Det å droppe ut fra skolen kan føre til en eksklusjon fra det miljøet en har tilhørt, samtidig som det da kan øke sjansen for å oppsøke et rusmiljø. Det at man i ungdomstiden også er i en utforskende fase kan ifølge Tungland & Smith-Solbakken (2005) være med på å gjøre det «enklere» å havne på skråplanet. Det at noen kan oppsøke et rusmiljø for eksempel etter å ha droppet ut fra skolen kan ifølge Tungland & Smith-

Solbakken (2005) skje gjennom søking etter spenning, trøst, tilhørighet eller som en protest der en etterhvert kan havne inn i et miljø der alt blir snudd opp ned etter samfunnets vurdering. Selv om det kan tyde på at det er de ungdommene som er kommet litt utenfor som starter med rusmiddelbruk eller oppsøker et rusmiljø, er det ikke nødvendigvis slik. Visst en ser på Arna så ligger det noen sosiale faktorer tilstede, men det kan også handle om at det er noe attraktivt med selve rusmiljøet som gjør at de oppsøker miljøet ut ifra spenningen, eller at en leter etter en plass der en kan føle seg godtatt og akseptert. Samtidig er det en slags forutsetning for å ende opp som en bruker av rusmidler at en har tilhørighet til, eller at en kommer i kontakt med mennesker som har en tilknytning til rusmiddel miljøet (Tungland & Smith-Solbakken, 2005). For ungdommene i Arna kan det være enkelt å komme i kontakt med personer som allerede er tilknyttet et rusmiljø med tanke på at det er en liten bydel der rusmiljøet er godt synlig og dermed lett tilgjengelig. Samtidig har ungdommene lett tilgang til Bergen sentrum, der en enkelt kan oppsøke et rusmiljø og da få tak i rusmidler, bare en 7 minutters togtur unna.

Cannabis blir ofte sett som innfallsport til andre rusmidler, som trinn i en trapp. En studie utført av Pedersen og Hammersvik kan tyde på at for ungdom flest ser det ikke ut som at cannabis er den viktigste innfallsporten til tyngre stoffer (Pedersen, 2016, s. 113). Når det er snakk om at et rusmiddel øker sjansen for bruk av tyngre rusmidler er det essensielt å ha alkohol med i tankene. Som nevnt tidligere er det særlig det å drikke seg beruset i ung alder som kan tyde på at risikoen øker, både for bruk av hasj og andre illegale rusmidler (Pedersen, 2016, s. 114). Ungdom er sårbar for skadevirkninger av alkohol, og til tross for aldersgrensene på 18 og 20 år for å få kjøpt øl, vin og/eller brennevin, er det likevel mange under 18 år som drikker alkohol (Folkehelseinstituttet, 2018). I Arna er det som nevnt tidligere i oppgaven 9 prosent av ungdomsskoleelevene som har avgitt svar om at de har følt seg tydelig beruset i løpet av de siste 12 månedene. Alkoholbruken er en faktor som kan forklare de høye tallene på ungdomsskoleelever i Arna som oppgir å ha brukt cannabis. Dette er fordi det ifølge Pedersen (2016) kan tyde på at det er alkoholen som er inngangsporten til andre rusmidler.

Gjennom studier som Pedersen har utført kommer det frem at mange av dem som bruker cannabis, dyrker det han kaller annerledesheten. Brukerne ønsker å markere en avstand til det de anser som majoritetsbefolkningen, og studien tyder på at nesten halvparten av dem som bruker cannabis jevnlig i voksen alder mottar trygd eller sosialhjelp. Hva som er grunnen til dette er usikkert men det kan tyde på at «den kulturelle pakken» rundt bruken av cannabis kan

bidra til et slikt resultat (Pedersen, 2016, s. 116). Det handler altså ikke om selve rusmiddelet, men om den subkulturelle rammen rundt. Dersom en ser dette opp imot resultatene fra levekårsundersøkelsen (2016) i Arna bydel kan det tyde på at det å ikke være i arbeid eller under utdanning i tidlig voksen alder, kan øke risikoen for eksklusjon i arbeidslivet på sikt. Samtidig kan det også øke sjansen for å utvikle helseproblemer og dermed kunne bli avhengig av trygdeytelser (Bergen Kommune, 2016). Videre kan dette påvirke blant annet det sosiale nettverket, som også er en del av «den subkulturelle pakken».

Vi kan se at resultater fra undersøkelser også kan tyde på at andelen som bruker hasj eller marihuana øker i takt med jo eldre man blir (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2017). Kan det handle om lettere tilgang til rusmiddelet, at en kommer oftere i kontakt med andre for eksempel når man går over fra ungdomsskole til videregående? I Arna er det slik at videregående skole består av to forskjellige bygg på forskjellige plasser, en for yrkesfaglinjer og en for studiespesialiserende. På de skolene samles flere ungdommer som opprinnelig kommer fra ulike steder, og da tidligere har gått på ulike grunnskoler i Arna området. Siden det er kort vei fra Bergen sentrum til Arna kan også noen velge å reise til Arna for å gå på skole, kanskje fordi karakterkravene er for høye der de selv bor eller at de ville ha en forandring. Samtidig som Bergen sentrum er en kort togtur unna, har man også Osterøy, Vaksdal, Samnanger og flere kommuner og bydeler rundt. Arna ligger i midten og kan da være et alternativ for en god del ungdommer. Når man starter på videregående vil man kunne få et utvidet nettverk, og disse nettverkene kan være en faktor som er med på å øke tilgjengeligheten av rusmidler. Som tidligere nevnt i oppgaven er det ifølge Kvello (2006) tilgjengelighet som er en av de viktigste faktorene for menneskers bruk av rusmidler.

3.3 Levekårsrapporten og folkehelseprofilen sett i forhold til rusmiddelbruken

Rusmiddelbruk er en del av en større levekårsproblematikk og henger sammen med sosiale faktorer og levekår. Gjennom å ha studert både folkehelseprofilen (2018) for Arna bydel og levekårsrapporten (2016) for de ulike kommunene og bydelene, kan det synes å være noen sammenhenger mellom levekårene og rusmiddelbruken. De kjente risikofaktorene når det gjelder det å begynne å ruse seg er blant annet faktorer som kom til syne gjennom levekårsundersøkelsen (2016). Det er da snakk om arbeid, inntekt, sosialt nettverk, fattigdom og helse, samtidig tilgjengelighet som den største risikofaktoren. «Risiko øker sannsynligheten for rusmiddelbruk, mens beskyttelsesfaktorer reduserer risikoen for av

rusmiddelbruk» (Kvello, 2006, s. 28). Om vi skal prøve å forstå menneskers utvikling, må vi vurdere både risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer i forhold til hverandre. I følge Kvello (2006) er noen risikofaktorer knyttet til det miljøet vi vokser opp og lever i, samtidig som noen blir etablert ut ifra et samspill med andre. På individnivå kan ifølge Kvello (2006) de som er mest sårbare utvikle vansker ved få risikofaktorer. For at de skal unngå en utvikling av vansker, har de behov for flere beskyttelsesfaktorer, samtidig som personer med lav sårbarhet takler flere risikofaktorer uten at de utvikler vansker (Kvello, 2006, s. 25). «De motstandsdyktige, det vil si de som mestrer mange risikofaktorer, som kommer seg raskt etter store belastninger, kaller vi resiliente» (Kvello, 2006, s. 25). I følge Kvello (2006) er det de mest sårbare som utvikler vansker bare ved få risikofaktorer, samtidig som en må se risikofaktorene og beskyttelsesfaktorene i forhold til hverandre. En vanske kan da være forhold som gjør at det ikke stopper opp ved eksperimenteringen, og at det utvikler seg til et rusmiddelmisbruk, som ifølge Johansen (2013) igjen kan føre til en avhengighet.

Ut i fra folkehelseprofilen (2018) for Arna bydel kommer det som tidligere nevnt frem at en høy andel av ungdomsskoleelever svarer at de har brukt cannabis de siste 12 månedene i forhold til andre bydeler. Det vil være nødvendig å ta tak i rusmiddelbruken i skolen slik at en kan redusere, og/eller begrense en økning i rusmiddelbruken, og med det forhindre en utvikling frem mot et rusmiddelmisbruk. Det vil være viktig å ta tak i det, i blant annet ungdomsskolen, da dette er en arena ungdommene tilbringer ganske mye av sin tid uten å egentlig ha noe valg. Det kan handle om å se på levekårsindikatorer, og prøve å fange opp personer som er i en allerede utsatt posisjon, for å videre vurdere de risikofaktorene og beskyttelsesfaktorene som er tilstede i personens liv, og miljøet rundt. Jeg vil komme nærmere inn på forebygging i skolen senere i oppgaven.

I følge Tunglund og Smith-Solbakken (2005) starter rekrutteringen til ungdomsgjenger oftest i syvende til niende klasse. Selv om de fleste stopper rusmiddelbruken ved eksperimenteringen, kan det for noen være en begynnelse på en rusmiddelavhengighetskarriere. Visst en tar utgangspunkt i resultatene fra levekårsrapporten (2016) for Arna bydel kan en se at det er sosiale faktorer tilstede som kan påvirke rusmiddelbruken på akkurat dette området, da spesielt med tanke på tilgjengelighet. At det ifølge Bergen kommune (2016) er en del kommunale utleieboliger i Arna, samtidig som reiseavstanden til Bergen sentrum er kort, kan føre til at tilgangen til rusmidler er lettere. Det at det er såpass mange utleieboliger i Arna kan være med på å øke synligheten og dermed tilgjengeligheten da disse boligene er plassert på ganske så sentrale plasser, og at det i mange av disse boligene bor personer som for eksempel

har et forhold til rusmidler. Det at en har lett tilgang til rusmidler vil da ikke bare kunne føre til eksperimentering, men det er også en sjanse for at det utvikler seg til et misbruk av rusmidlene. Misbruk handler ifølge Levinthal (2010) om at en bruker rusmidler uforsvarlig eller på en måte som er skadelig, ved for eksempel inntak av store doser og eventuelt kombinasjon av ulike rusmidler. Ved lite kunnskap om ulike rusmidler generelt og minimal kunnskap om virkningen av hvert enkelt rusmiddel, kan sjansen for å misbruke rusmidlene være større enn dersom kunnskapen på dette området hadde vært bedre blant både ungdommene og de som arbeider tett med ungdom.

Samtidig ser en også at det kan foregå en stigmatisering av en gruppe mennesker som for eksempel befinner seg i et miljø der rusmidler er en del av hverdagen (Universitetet i Oslo, 2013). Stigmatisering handler om at det er en negativ vurdering av en person, eller en gruppe og at han eller hun ses på som mindre verd, samtidig som stigmatisering kan skape barrierer for sosial kontakt (Berg, Ellingsen, Kleppe, & Levin, 2015, s. 229). Når man opplever stigmatisering kan føre til at en føler seg uønsket, og at en da tilpasser både sine valg og strategier ut ifra tanken om at en ikke er ønsket (Universitetet i Oslo, 2013). Ungdom i Arna kan for eksempel oppleve stigmatisering etter å ha droppet ut av skolen eller fordi en føler at en ikke passer inn i samfunnet. Samtidig kan en også droppe ut av skolen fordi en ikke føler seg god nok og dermed respektert i skolemiljøet. En kan for eksempel se i folkehelseprofilen (2018) at det er 18 prosent av ungdomsskoleelevene som ikke trives med miljøet på skolen, og dersom det vedvarer utover videregående skole kan det føre til at noen da velger å droppe ut. Anerkjennelse er et grunnleggende behov som vi alle trenger, og blir brukt som et synonym for respekt (Berg, Ellingsen, Kleppe, & Levin, 2015, s. 99). Det å ikke ha en opplevelse av å bli respektert og anerkjent, kan være en av årsakene til at ungdom som dropper ut i Arna bydel starter med rusmidler. Samtidig kan det å ikke føle seg ønsket, anerkjent eller respektert være med på å øke sjansen for ungdommene fortsetter å bli værende i et rusmiljø, fordi det er den eneste plassen de føler det er akseptert for dem å være. Det å bli værende i et rusmiljø kan med tanke på risikofaktoren tilgjengelighet, tyde på at sjansen øker for å gå over fra eksperimentering til et misbruk av rusmidler, og da eventuelt igjen gå over til en avhengighet.

På den andre siden kan en ifølge Bergen kommune (2016) se at barn av ene forsørgere har en økt risiko for dårlig økonomi, mangelfullt sosialt nettverk og støtte. Slike faktorer kan da bli sett på som risikofaktorer i form av at det mangler et stabilt støtteapparat for barna. Å gjennomføre skolen uten et stabilt og trygt støtteapparat kan være både krevende og virke

uoverkommelig for mange, noe som igjen kan være en av årsakene til det høye frafallet i videregående skole i Arna bydel (Bergen Kommune, 2016, s. 44). Det å gå uten skolegang eller arbeid kan føre med seg risikofaktorer som ekskludering, gi en dårligere psykisk helse, og føre til mer usunne levevaner, som for eksempel rusmiddelbruk (Bergen Kommune, 2016, s. 44). Samtidig er det andre risikofaktorer tilstede i Arna Bydel. Det er med tanke på en andel av ungdommene i Arna som har kontakt med barnevernet i form av barnevernstiltak, noe som gjør at de kan være mer utsatt for marginalisering, psykiske helseproblemer og andre livsproblemer, som for eksempel rusmiddelbruk (Bergen Kommune, 2016, s. 56). Dette kan også være unge som dropper ut av skolen. «Vi som mennesker knytter mye av identiteten og selvfølelsen vår til den sosiale posisjon vi har» (Håkonsen, 2014, s. 243). Det å vokse opp i familier, eller på en institusjon som har mindre økonomiske midler å rutte med, kan føre til en ekskludering fra samfunnet eller miljøet en befinner seg i med tanke på at ungdommene ikke har mulighet til og for eksempel delta på ulike fritidsaktiviteter (Bergen Kommune, 2016, s. 34). Det at en da ikke har mulighet til å delta på ulike fritidsaktiviteter kan være en risikofaktor for å oppsøke et rusmiddelmiljø. Det kan være et alternativ i Arna ettersom rusmiljøet er såpass synlig og med tanke på tilgjengeligheten.

Gjennom levekårsrapporten (2016) kom det også frem av det var ganske mange av 8. klassingene i Arna som svarte at de ikke holdt på med noen form for fysisk aktivitet. På en annen side så trenger det ikke nødvendigvis å være på grunn av at en ikke driver med idrett fordi en har dårlig økonomi, at en oppsøker et rusmiddelmiljø. Det kan handle om at en ikke ønsker å drive med idrett, og at det en eventuelt ønsker å holde på med på fritiden, ikke er et tilbud som bydelen har. Samtidig kan det være noe lokkende og spennende ved et rusmiddelmiljø i en utforskende fase av livet, som kan føre til at en heller velger å oppsøke den type miljø istedenfor å drive med fysisk aktivitet, eller andre former for fritidsaktiviteter. Som tidligere nevnt er det ifølge Tungland og Smith-Solbakken (2005) fra rundt syvende til niende klasse at rekrutteringen til ungdomsgjenger starter. Jeg har også tidligere nevnt at en høy andel av 8 klassingene oppgir at de i liten, eller ingen grad er fysisk aktive. Disse ungdommene befinner seg i perioden der rekrutteringen som Tungland og Smith-Solbakken (2005) snakker om starter. Ut ifra resultatene om fysisk aktivitet kan det tyde på at ungdommene i Arna enten ikke har lyst å drive med idrett, eller at det ikke er mulig å drive med den type idrett som ungdommene egentlig ønsker å drive med. Det kan også handle om at det for noen er for dyrt å holde på med idrett ut ifra det budsjettet familien eller ungdommen må forholde seg til. Det at de i denne typiske rekrutteringsperioden ikke driver

med fritidsaktiviteter som for eksempel idrett kan være en faktor som medvirker til å oppsøke et rusmiddelmiljø.

Selv om det kan tyde på at det finnes sammenhenger mellom levekår og rusmiddelbruk i Arna, er det ikke nødvendigvis slik at indikatorene er entydig rettet mot risiko for rusmiddelbruk. Det er med tanke på at det er andre faktorer som spiller inn på levekårene enn bare risikofaktorer rettet mot rusmiddelbruk, som for eksempel den høye andelen innvandrere i Arna. Ifølge Bergen kommune (2016) er det også en stor andel i Arna bydel som ikke har oppnådd yrkes eller studiekompetanse. Dette er noe som også kan ses i sammenheng med at både innvandrere og deres etterkommere, systematisk kommer dårligere ut på arbeidsmarkedet i form av lavere sysselsetting og høyere arbeidsledighet sammenlignet med majoritetsbefolkningen (Bergen Kommune, 2016, s. 20). Samtidig som det å være arbeidsledig kan øke risikoen for bruk av rusmidler handler det også om kultur og sosiale nettverk. Det å være innvandrer i form av migrasjon kan være med på å påvirke helsen negativt, og det er knyttet til endringen av både arbeid, økonomi, deltakelse, tap av nettverk, levevaner, og kultur (Bergen Kommune, 2016, s. 20). I følge Bergen kommune (2016) kan det å ikke komme i arbeid eller være under utdanning i tidlig voksen alder, øke risikoen for eksklusjon i arbeidslivet senere. Det kan også øke sjansen for å utvikle helseproblemer og samtidig øke sjansen for å bli avhengig av trygdeytelser (Bergen Kommune, 2016, s. 20). Ut i fra dette kan det tyde på at selv om det synes å være mange som ikke har oppnådd yrkes- eller studiekompetanse så trenger det ikke skyldes at de er direkte i en faresone for bruk av rusmidler, eller at de allerede har startet med rusmiddelbruk.

Ifølge Drag (2013) kan det tyde på at innvandrere kan utgjøre en del mørketall rundt økningen av rusmiddelbruken i Arna, og da noe en må ta med i betraktning. Rusmiddelbruk kan ofte være skjult blant innvandrere, noe som fører til at det kan være en del mørketall på området. I følge Drag (2013) vet vi fortsatt ganske så lite i Norge om rusmiddelbruk blant innvandrere, men vi kan regne med at migrasjon og den påvirkningen den har på ungdommens helse kan spille en rolle. Samtidig som hvordan innvandrerungdommene har det etter de har kommet til Norge kan være en viktig faktor, da innvandrere uten bosted og jobb kan være særlig utsatt for rusmiddelbruk (Drag, 2013). I følge Warsame Ali, som er forsker og rådgiver ved Nasjonal kompetansesenheter for Minoritetshelse, ruser innvandrerungdom seg mindre enn etnisk norsk ungdom, samtidig som rusmiddelbruken absolutt er tilstede (Drag, 2013). Warsame Ali forteller at det som viser seg å være spesielt for innvandrerungdom på generell basis er at de har en senere rusdebut enn etnisk norske, og at det er mange som debutterer med andre typer

rusmidler enn for eksempel alkohol. Samtidig som det er mye skam knyttet til rusmiddelbruken, noe som kan forklare hvorfor det holdes godt skjult (Drag, 2013). På grunn av innvandrere sin skepsis til hjelpeapparatet, samtidig som hjelpeapparatet ikke regner med at det finnes noe særlig rusproblemer blant innvandrerungdom, vil det ifølge Drag (2013) kunne føre til at rusmiddelbruken gjerne oppdages senere blant ungdom med innvandrerbakgrunn.

4.0 Forebygging

Forebygging generelt er viktig av flere grunner. Blant annet kan risikofylt bruk av rusmidler ifølge Folkehelseinstituttet (2018) øke risikoen for sosiale problemer. Eksempler på sosiale problemer kan være tap av arbeid og dermed inntekt, vold, ødelagte relasjoner til venner og familie, samtidig en ekskludering fra sosiale arenaer. Redusert helse og livskvalitet hos ektefeller, barn, arbeidskolleger og venner av brukeren kan også forekomme ut fra et risikofylt bruk av rusmidler. Som nevnt er det altså en god del sosiale problemer tilknyttet til en persons risikofylte bruk av rusmidler. Det er også store samfunnskostnader knyttet til risikofylt rusmiddelbruk. Det handler om produksjonstap i arbeidslivet og kostnader i forhold til helse- og sosialtjenester, rettsvesen og politi (Folkehelseinstituttet, 2018). Visst man ser på disse problemene og utfordringene som kan komme ut fra rusmiddelbruken vil et effektivt rusforebyggende arbeid kunne gi en stor samfunnsmessig gevinst, både med tanke på folkehelsen og med tanke på bruk av samfunnets ressurser (Folkehelseinstituttet, 2018).

Rusforebyggende arbeid i forhold til barn og ungdom kan foregå på både individnivå, gruppenivå, familienivå, skolenivå og samfunnsnivå (Skogen, 2013). Et samspill mellom de ulike nivåene kan synes å være viktig for å kunne oppnå en effekt av ulike forebyggingstiltak. I følge Skogen (2013) er det vanlig å skille mellom universell forebygging der fokuset er på hele befolkningen (som for eksempel aldersgrensesetting og tilgang på varer) og selektiv og indikert forebygging der fokuset er på risiko og høyrisikogrupper (som i forhold til denne oppgaven for eksempel informasjonskampanjer rettet mot ungdom, se punkt 4.1). Gjennom oppgaven kan en se at det kan gjøres grep i Arna som kan forbedre situasjonen i bydelen, og jeg har valgt å se videre på skolen, fysisk aktivitet og fritidsklubb.

4.1.1 Forebygging i skolen

Den største oppvekst- og opplæringsinstitusjonen i Norge er skolen, og det er noe alle barn og unge må gjennom. Skolen er nærmest obligatorisk i 13 år av de aller mest formende årene i barn og unges liv og har derfor en stor påvirkning både for utvikling av faglig og sosial kompetanse (Hansen & Mastekaasa, 2005). Skolen blir derfor ansett som et sentralt område for et målrettet og kontinuerlig forebyggingsarbeid. Undersøkelsen til folkehelseprofilen (2018) henviste seg til ungdomsskoleelever i Arna, og med tanke på det høye antallet som har brukt cannabis der, vil det være gunstig å sette inn forebyggende tiltak i ungdomsskolen. Det og også ha et fokus på overgangsfasen mellom skolene som for eksempel fra barneskole til ungdomsskole, ungdomsskole til videregående og ikke minst dersom noen eventuelt bytter skole underveis i skoleåret kunne vært en del av det forebyggende arbeidet. Med Arna bydel som eksempel vil dette fokuset være viktig fordi en ofte bytter skole, og at det sosiale nettverket kan utvide seg betraktelig fordi det er mange ungdommer fra ulike bydeler og kommuner som på videregående ender opp på samme plass. Ut ifra det vil oppfølging av ungdommene med tanke på overganger i skolen kunne være nødvendig da de allerede er i en sårbar periode av livet.

Det burde også vært mer fokus på rus gjennom undervisning i skolen. For eksempel å snakke om tema som omhandler hvilke rusvaner en har, og det å få vite mer om hvilke konsekvenser som kan forekomme, både fysisk, psykisk og sosialt. Samtidig konsekvensen av store doser, og da eventuelt konsekvenser av å blande rusmidler. Det å snakke om virkning og konsekvensene av rusmidlene kan være med på å gjøre hver enkelt elev mer bevisst på hva rusmiddelbruket innebærer. Det å være bevisst på konsekvenser og virkninger kan føre til at en til en viss grad klarer å hindre misbruk av rusmidler, som igjen da vil hindre at flere blir avhengige (Johansen, 2013, s. 7). Det må også sies at den mest tradisjonelle måten i skolesammenheng er rusforebyggingsprogrammer og tiltak som er opplysningsbaserte, der fokuset er mye rettet mot hvilken skadevirkning rusmidlene har (Fekjær, 2008). Det er også slik at politiet i den sammenheng kommer for å opplyse om rusmiddelbruk og faren rundt rusmiddelbruken, og til og med konsekvensene av det. Tiltaket er godt tenkt, men at det bare er en sjelden gang i året det skjer, er kanskje for lite. Selv om dette blir gjennomført så får heller ikke hver enkelt elev mulighet til å bli oppdaget, men det går ut som en felles melding til alle elever og lærere ved skolen. Rusforebyggingsprogrammet DARE er noe som politiet har jobbet etter da de har vært rundt om på skolene. I følge Fekjær (2008) er det gjort mye

forskning på denne typen forebyggende arbeid og resultatene ut ifra denne metoden er i hovedsak negative med tanke på hvilken effekt metoden har på unges rusmiddelbruk.

Det å stille de vanskelige spørsmålene vil være sentralt med tanke på å avdekke eventuelle problemer, problemutvikling eller uheldige situasjoner raskest mulig. En sosionom i skolen kunne vært en fordel med tanke på at en sosionom lærer om nettopp slike situasjoner gjennom studiene sine, og gjerne har erfaring dersom en har arbeidet en stund i feltet etter endt studietid. Ved og for eksempel identifisere skoleskulkere tidlig kan en forebygge i form av eventuelt framtidig rusmiddelbruk da «skoleskulkere» har lettere for å eksperimentere med rusmidler (Rus & Samfunn, 2009). Det burde vært et større fokus på at en trenger personer med kompetanse innenfor slike områder i skolen slik at en setter inn tiltak som kan være til hjelp slik at ungdommene fullfører skolegangen. Visst en ser etter skoler som har ansatt eller søker etter sosionomer, vernepleiere eller barnevernspedagoger så vil en finne en del skoler som nettopp har ansatt, eller søker en sosialarbeider for å ta tak i slike problemer eller utfordringer, men det er langt ifra alle. Etter å ha vært i kontakt med en lærer på den ene ungdomsskolen i Arna fikk jeg bekreftet at det ikke var noen sosionomer ansatt der i for eksempel en miljøterapeut stilling. Det har vært en stilling tidligere, men denne stillingen varte bare ett par måneder før den ble avviklet. Det kunne vært interessant å ha undersøkt nærmere hva som er grunnen til dette, da det er tydelig at det kan være behov for sosialarbeider i skolen i Arna bydel.

4.1.2 Forebygging i form av fysisk aktivitet

Ut i fra levekårsundersøkelsen (2016) for Arna bydel kom det frem blant annet at en høy andel ikke holdt på med fysisk aktivitet og at det er en andel i Arna som har problemer med økonomien. At idrett og andre fritidsaktiviteter generelt er dyrt vil være en faktor som spiller inn på hvem som har mulighet til å delta (Bergen Kommune, 2016, s. 48). Forebyggende arbeid rundt denne problematikken kunne vært å se på prisen for det og delta på aktiviteter. Dersom prislappen for å delta i organisert fysisk aktivitet hadde vært lavere kunne det ha ført til at flere ungdommer fikk muligheten til å delta. Samtidig må en også tenke på hva ungdommen egentlig har lyst til, da det ikke er sikkert at de ønsker å drive med de aktivitetene som Arna tilbyr. Å ta i bruk brukervedvirkning når en skal i gang med forebyggende tiltak, og med det få med ungdommene i avgjørelser om hva som er ønskelig av tilbud i Arna, kunne også andelen ungdommer som er med på organiserte fritidstilbud økt.

Det å ha gode tilbud til ungdom på fritiden kan tenkes å virke forebyggende i den forstand at det kan øke sannsynligheten for at ungdommene ikke oppsøker et rusmiddel miljø fordi de har en plass å gå til der de får drive med noe de ønsker og trives med. Ifølge Bergen kommune (2016) er det både viktig og nyttig med fysisk aktivitet for å fremme helse og forebygge sykdom, samtidig som det også er en viktig faktor for mestring, læring og sosialt nettverk. Samtidig kan det for eksempel i Arna også være en faktor for å styrke og skape et godt lokalmiljø med tanke på at det er en andel på 37 prosent som har sagt at de ikke trives med lokalmiljøet. At det finnes tilbud som tar for seg ulike aktiviteter, at det ikke oppleves som et press fra den dagen man starter kan være en god satsing for å prøve å få ungdommene til å være mer fysisk aktive. At det å delta i idrett kan handle om andre ting enn det å være best, kan også føre til at noen føler seg mer verdsatt eller nyttig i idrettsmiljøet. Samtidig kan det også hende at de ønsker å fortsette fordi det er noe de synes er gøy å drive med, ikke bare plass der alt handler om prestasjon, der en føler seg mindre verd dersom en opplever og ikke «nå toppen».

4.1.3 Forebygging gjennom fritidsklubb

Å tilrettelegge for en fritidsklubb i Arna kan også være forebyggende med tanke på at ungdommene kan ha et sted å være, å være sosial med andre. Det er for eksempel ut ifra den høye andelen kommunale boliger i Arna (Bergen Kommune, 2016, s. 22) og spesielt da med tanke på de ungdommene som bor i kommunale boliger. Å ha tilgang til en fritidsklubb kan da gjøre det mulig å være sammen med andre på et sted som skal være trygt for ungdommene. Ifølge Arna sin lokalavis Bygdanytt, kan det tyde på at fritidsklubbtilbudet har gått opp og ned over tid i Arna, og at det har i perioder blitt nedlagt og andre perioder åpnet igjen (Berg S. K., 2018). Det å få ut god og tydelig informasjon om tilbudene kan være avgjørende for at ungdom skal kunne ta dem i bruk. Samtidig kan det også viktig for ungdommene å få ta del i avgjørelsene om hva som skal foregå i fritidsklubbene for at de skal ha en interesse av å bruke det. Å la ungdommene selv få ta del i utformingen av et sted, både med tanke på innhold og utseendet, kan føre til at de opplever både læring og mestring gjennom prosessen og at de føler et slags eierskap og dermed en tilhørighet til plassen. «Tanken bak brukermedvirkning er troen på at dersom brukere i større grad får påvirke omgivelsene gjennom egne valg og ressurser, vil det kunne påvirke både selvbilde og motivasjon for endring» (Berg, Ellingsen, Kleppe, & Levin, 2015, s. 106). Samtidig er det viktig at det på slike steder finnes voksne som er kvalifiserte til å arbeide med ulike problemområder, da det ikke skal være en plass for

ekskludering av ungdom, men heller en plass der en målet er å få med de som ønsker det. Å legge til rette for ungdommene, og at ungdommene kan føle seg så trygge på de ansatte at de unge tar kontakt dersom de trenger å snakke noen voksne eller trenger hjelp. Dette kan utgjøre en trygg arena for ungdommene å være og dermed selv ønsker å ta i bruk. På en annen side legger de sosialpolitiske begrunnelsene for fritidsklubber vekt på at de virker forebyggende i forhold til sosiale problemer, for eksempel å holde ungdom unna rusmidler (Gjertsen, 2011). Fritidsklubber skal også ifølge Gjertsen (2011) bidra til barn og unges oppvekst og levekår, og samtidig motvirke marginalisering av de ungdommene som berøres av fattigdomsproblematikk samtidig som det skal være «inkluderende for utsatte ungdom og ungdom med minoritetsbakgrunn» (Gjertsen, 2011). Selv om disse føringene ligger til rette og kan tilpasses behov i Arna tenker jeg det også vil være viktig å løfte frem at fritidsklubben er et sted for alle, og at ikke en fremstiller det som om det bare er dem som har utfordringer som tar i bruk tilbudet. Dersom det blir slik kan det føre til en stigmatisering av de ungdommene som velger å ta i bruk fritidsklubbene. Det kan igjen føre til at de eventuelt slutter å bruke tilbudet eller at andre ikke tør, eller i det hele tatt får lov til å ha kontakt med dem som tar i bruk fritidsklubbene. Det å ha en fritidsklubb kan også være en viktig forebyggende faktor i Arna med tanke på andelen kommunale boliger som er i bydelen. Det å bo i kommunale boliger kan som tidligere nevnt føre til liten plass for besøk, og at ungdommer da har en plass å være vil være god forebygging for å unngå at ungdommene oppholder seg både i og rundt rusmiljøene. Samtidig er det også viktig å tenke på beliggenheten til en fritidsklubb med tanke på tilgjengeligheten som ifølge Kvello (2016) er den største risikofaktoren for bruk av rusmidler. Den ene fritidsklubben i Arna har lagt ett minuttss gange fra Arna stasjon, noe som gjør at det har vært enkel tilgang på rusmidler dersom en reiser til Bergen sentrum. Sjansen for at ungdommene for eksempel forteller til foreldre at de er på klubben, mens de egentlig er i Bergen sentrum kan være stor. Samtidig vil det også være lettere å bli fristet til å reise til Bergen sentrum, da det er så kort vei unna. Det å finne et lokale som ungdommene klarer å komme seg til ved hjelp av kollektiv transport, som er innbydende, der det jobber gode og trygge voksne, og der det er rom for at all ungdom som ønsker å ta i bruk tilbudet kan være, kan være en god forebyggende satsning for Arna bydel.

5.0 Oppsummering

Gjennom oppgaven har jeg presentert Arna bydel og diskutert hvilke sosiale faktorer som er tilstede i bydelen. Videre har jeg diskutert hvordan de sosiale faktorene og beliggenheten kan

påvirke rusmiddelbruken i bydelen og videre diskutert sammenhenger mellom de høye cannabistallene og levekårene i Arna. Til slutt har jeg også diskutert noen forebyggende tiltak som kan ha en betydning for rusmiddelbruken blant ungdom, med Arna som eksempel.

Som et svar på problemstillingen kan jeg si at faktorer som kommunale boliger, utdanningsnivå, lavinntekt, fysisk aktivitet, sosiale nettverk og trivsel er med å påvirke rusmiddelbruken. Samtidig kan det også tenkes at kulturen en påvirkende faktor. Noen av de forebyggende tiltakene som burde blitt sett videre på er pris og interesse med tanke på fritidsaktiviteter for ungdom, hvordan en fritidsklubb eventuelt kan være nyttig for ulike bydeler, og være tydelig på å informere om de ulike tilbudene. Samtidig som det å ha rusforebyggende arbeid i skolen med noen som er godt kompetente på området, som for eksempel en sosionom, vernepleier eller barnevernspedagog kan være en god satsing.

Litteraturliste

- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2017). *Rusmidler og tobakk*. Hentet 30.02.18 fra https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Oppvekst/Helse/Rusmidler_og_tobakk/
- Berg, B., Ellingsen, I. T., Kleppe, L. C., & Levin, I. (Red.). (2015). *Sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Berg, S. K. (2018, Mars 27). Vil gi ungdom bedre tilbud. *Bygdanytt*. Hentet 01.05.18 fra <https://www.bygdanytt.no/nyheter/i/qn7GKe/Vil-gi-ungdom-et-bedre-tilbud>
- Bergen Kommune. (2016). *Levekår og helse i Bergen*. Hentet 13.04.18 fra http://www3.bergen.kommune.no/BKSAK_filer/bksak/0/VEDLEGG/2017254787-6908059.pdf
- Bergen kommune. (2018). *Om Arna bydel*. Hentet 14.04.18 fra <https://www.bergen.kommune.no/omkommunen/bydelene/arna>
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Drag, S. (2013). *Innvandrere kan være mer sårbare for ROP-lidelser*. Hentet 19.04.18 fra <https://rop.no/aktuelt/innvandrere-kan-vaere-mer-saarbare-for-rop-lidelser>
- Fekjær, H. O. (2008). Bruk, motiver, skader, behandling, forebygging, historikk. I *Rus*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Folkehelseinstituttet. (2016). *Barn, miljø og helse: Risiko- og helsefremmende faktorer*. Hentet 30.03.18 fra <https://www.fhi.no/publ/2016/barn-miljo-og-helse.-risiko-og-helsefremmende-faktorer/>
- Folkehelseinstituttet. (2018). *Folkehelseprofil for Arna bydel*. Hentet 30.03.18 fra <https://khp.fhi.no/PDFVindu.aspx?Nr=120101&sp=1&PDFAar=2018>
- Folkehelseinstituttet. (2018). *Alkohol, Narkotika og folkehelse*. Hentet 02.04.18 fra <https://www.fhi.no/hn/helse/alkohol-og-narkotika/>
- Gjertsen, H. (2011). Trenger vi fritidsklubber? Hentet 01.05.18 fra <https://forskning.no/content/trenger-vi-fritidsklubber>
- Hansen, M. N., & Mastekaasa, A. (2005). *Utdanning, ulikhet og forandring*. I I. Frønes & L. Kjølørød (Red.). Det norske samfunn (s.59-98). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Helsedirektoratet. (2016). *Anbefalinger fysisk aktivitet*. Hentet 15.04.18 fra <https://helsedirektoratet.no/folkehelse/fysisk-aktivitet/anbefalinger-fysisk-aktivitet>
- Håkonsen, K. M. (2014). *Psykologi og Psykiske lidelser*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Jacobsen, D. I. (2010). *Forståelse, beskrivelse og forklaring*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

- Johansen, H. (2013). *Rusforebyggende arbeid i skolen: en ekspertvurdering av kvalitetskriterier for og implikasjoner av rusforebyggende arbeid.* (Mastergradsavhandling, Universitetet i oslo). Hentet 07.04.18 fra https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/36586/Master_JohansenHenrik.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Kvelling, Ø. (2006). *Risiko og beskyttelse ved ungdoms rusmiddelmissbruk.* *Rus og avhengighet*, 2006(4), 25-28. Hentet 02.04.18 fra https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/36586/Master_JohansenHenrik.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Levinthal, C. (2010). *Drugs, Behavior and modern society.* Boston: Pearson Education.
- Lund, I., & Bretteville-Jensen, A. (2010). *Kan vi skille mellom bruk og misbruk?* I E. J. Amundsen (Red.), *Hva er misbruk og avhengighet (s.13-27).* Oslo: SIRUS.
- Pedersen, W. (2016). *Bittersøtt: nye perspektiv på rus og rusmilder.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Rus & Samfunn. (2009). *Skoleskulkere.* Hentet 30.04.18 fra https://www-idunn-no.galanga.hvl.no/rusos/2013/04/med_skolen_som_arena_
- Skogen, J. C. (2013). *Tidlig debut av rusbruk, rusproblemer og mental helse hos ungdom.* Hentet 08.04.18 fra www.forebygging.no/Global/Jens%20C.Skogen%20endelig.utkast.pdf
- Tungland, E. M., & Smith-Solbakken, M. (2005). *Narkomiljøet: Økonomi, kultur og avhengighet.* Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Universitetet i Oslo. (2013). *Rusmisbrukere sorteres bort.* Hentet 20.04.18 fra <https://forskning.no/alkohol-og-narkotika-menneskerettigheter-velferdsstat/2013/03/rusmisbrukere-sorteres-bort>